

Kap 28 : Prins August av Sverige-Norge (1831-1873).

Prins (Nicolaus) August, hertig av Dalarna, föddes den 24 augusti 1831 & dog den 4 mars 1873.

Det finns 15 kortbiografier (Carlén 1873; NFB 1876; Almén 1893: ss. 277-281; NFB 1904; SBHL 1906a; Bergstrand 1920; Knagg 1932: ss. 121-143; Elgklou 1978: ss. 86-87; Ohlmarks 1980: ss. 118-119; Vogel-Rödin 1991; Elgklou 1995; Skott 1996: ss. 202-209; Sundberg 2004: s. 219; Opsahl 2009; Lindqvist 2010: ss. 46-47; Norlin 2015: ss. 114-115) och han är en biperson i några volymer minneslitteratur (Hellberg 1870; Edholm 1906; Lindbæk 1910; Dardel 1911; Edholm 1919; Lewenhaupt 1937; Lewenhaupt red. 1939; Edholm 1944) & biografier (Müller 1873; Bååth-Holmberg 1891; Hasselgren 1908; Hagen 1929; Söderhjelm & Palmstierna 1944; Horn 1946; Braun 1950; Eriksson 1954; Riiber 1959; Ulvros 2007).

Skildringen av Augusts liv är indelad i före/efter giftermålet 1864. Delar av Augusts biografi finns också i skildringen av hustrun.

*

August var, om inte utvecklingsstörd, så åtminstone sent utvecklad & udda. Familjens norske informator beskrev honom sommaren 1835 som att ”Prins August, 3 ¾ år, är en trevlig liten pojke, rundkindad & brun som en tattare, ingen skönhet alltså, men godmodig och med ett intagande leende. Han har svårt att tala och röra sig och är komiskt naiv till sättet.”¹ Hans brev, handstil & sätt att uttrycka sig tillhörde en yngre person.² August uppfostrades 1838-1850 av hovpredikanten Johan Gustaf Lundberg (1800-1880) & därefter av sin mor. Vid några tillfällen deltog han i brödernas undervisning. Få detaljer är kända men våren 1847 fick han konfirmationsundervisning av biskop Butsch, den 6 november 1847 konfirmerades han av ärkebiskopen & den 1 november 1849 genomgick han en muntlig studentexamen. Ämnena var svensk & allmän historia, svensk geografi & statistik, algebra & geometri. 1849-1853 följde han kurser på Uppsala universitet, oklart i vilken omfattning. Han fick lektioner av brodern Gustaf i statsrätt, hörde föreläsningar på lantbruksuniversitetet & närvarade vid vetenskapsakademiens sammanträden där han var hedersledamot. Liksom bröderna umgicks han i lärarfamiljerna men det finns inga detaljer. 1856/57 var han i Schweiz för att förbättra sin franska, 1860/61 i Grekland & Egypten för att vidga vyerna, 1863/64 på giljarresa vid de tyska hoven, 1864 gifte han sig.

Det finns en skildring från de sista veckorna i Egypten.³ Kedivens avsked var oerhört pampigt, och August förlänades även en gåva av fem fullblod, som hämtade hem med båt under hösten. August mindes resan med välbehag och började han berätta om den var han svår att hejda.

1845 fick August en kavaljer för sin militära utbildning, friherre löjtnant Carl Gustaf Posse af Säby (1812-1878), som även blev hans hjälplärare. Samma år skrevs han in som volontär vid Livgardet till häst, Dalregementet & Norska jägarkåren där han fram till 1859 avancerade till generalmajor. Han deltog i övningarna & 1866 utnämndes han att efterträda brodern Oscar som exercisinspektör för Skärgårdsartilleriet. Karl XV:s regeringstid 1857-1872 påstås

¹ Lindbæk 1910: s. 76.

² Ulvros 2007: s. 180.

³ Göteborgs Aftonblad 1861-04-02, s. 2-3.

August även haft en de facto funktion av Karls kalfaktor eller överadjutant, men hade även en egen hovstat. Det finns en (förmodligen apokryfisk) historia från ett Danmarksbesök sommaren 1863:

Vid ett tillfälle hade prinsen gästade den danske kungen Frederik den Syvende (Frederik VII). Det blev en synnerligen våt tillställning och nu lät prins August sin värd förstå att om Sverige finge de danska öarna skulle försvaret mot tyskarna gå lättare. Den annars så jovialiske och beskedlige kong Frederik härsknade nu till, och när han träffade kung Carl, berättade han vad prins August anfört. Kung Carl tittade med stora ögon på sin danske kollega och svarade: "Fyller Du August en gång till, tar han också Jylland och Slesvig ifrån dej!"⁴

Som ung hade August ett talfel, som gjorde att han kastade om orden, enligt andra källor stammade han. af Edholm redovisar några blamager, som han skyller på alkoholen.⁵ Som vuxen gjorde August alls inget dåligt intryck: "Prins August, vilken händelsevis var i trakten, hade hållit själva festtalet, som var både väl lagt och väl framfört. Han hade en stark, djup och välljudande stämma och saknade alls icke förmågan att med sin resliga figur för en stund uppträda med furstlig pondus."⁶ Han var en god dansör. Han skrev dikter & komponerade. Dikterna är bortglömda men en mazurka för piano & en marsch publicerades, med vilken merit han 1857 blev hedersledamot av Musikaliska akademien. I det militära deltog han i regementsmusikkåren där han spelade bastrumma. För att göra porträttet fullständigt uppskattade August punsch & cigarrer, hade lätt för att entusiasmera sig & tog åt sig av all kritik. von Dardel beskriver honom sommaren 1856:

Prins August är nu 25 år men ovanligt litet utvecklad för sin ålder. Hans största lycka skulle vara att få lefva som privatperson, långt skild från hofvets glans. Han har ett lättantändligt hjärta, och han bjuder både detta och sin hand åt än den ena än den andra unga dam, för hvilken han för tillfället svärmar. För ögonblicket är han förtjust uti en m:lle Helene de Pury i Neuchâtel, hvilkens bekantskap han gjort hos min bror i S:t Blaise, då han under namn af baron Dalsköld vistades där på ett längre besök [hösten 1855 i Schweiz]. Han lefde i min brors hus under det strängaste inkognito, åtog sig små kommissioner för familjens räkning och bar, när det var dåligt väder, mina små brorsdöttrar till skolan. Genom sin naturliga godmodighet och hjärtlighet tillvann han sig hela sin omgifnings tillgifvenhet. Det var den lyckligaste tiden i hans lif!⁷

August var pinsamt medveten om sina begränsningar och tillbringade mycket tid ensam i sitt biljardrum på slottet, med träarbeten, med jakt & fiske, på badorter, och tillsammans med far & syskon på deras representationsresor där han höll låg profil. Han & brodern Gustaf stod varandra nära. När Gustaf 1852 dog tydde han sig till systemen Eugénie. Han fick ärva Gustafs sommarslott Stjernsund vid norra ändan av Vättern, men det låg illa till. 1861 köpte han sommarslottet Kristineberg närmare Stockholm, men sålde det efter giftermålet när han fick Haga slott som sommarresidens. 1865 funderade han på att köpa godset Sperlingsholm i Halland, men det blev aldrig av.

*

⁴ Knagg 1932: ss. 131-132; Elgklou 1978: s. 86; Odelberg 1991: s. 99; Elgklou 1995: s. 98.

⁵ Edholm 1944: del 1, s. 200; Elgklou 1978: s. 86; Skott 1996: s. 206.

⁶ Lewenhaupt 1937: s. 141.

⁷ Dardel 1911b: del 1, s. 154-155.

De nästa nio åren förefaller August ha stabiliserat sig. Eugénie & hans fru stöttade honom och hans självförtroende växte om än från en låg nivå. Han höll sig på behörigt avstånd från politiken & statsangelägenheterna – besökte inte ens hemlänet, men hade en omfattande privat välgörenhet. Vintertid bodde han & hustrun på Stockholms slott, sommartid på Haga eller Tullgarn. Han började bete sig som en husfar, höll t ex morgonbön & satte sig in i de anställdas problem i stället för att älta sina egna. Det finns många historier om hans ”flärdfria och anspråkslösa väsen”. De flesta handlar om att ta en sup med omgivningen. 1869 var det tal om att han skulle närvara vid Suez-kanalens invigning. August följde med brodern Oscar på ångfregatten Vanadis, men steg av på Malta och tog sig hem via Brindisi. Någon förklaring till avhoppet kom aldrig. Vid familjemiddagarna betedde han sig som den militär han var, åt för mycket, drack för mycket och svor omätligt.⁸ Från 1872/73 finns dock flera positiva skildringar:

- Om jag minns rätt, egde i fjol ett våldsamt slagsmål här en afton rum emellan några kanonier och några skutskeppare. En av de förre – en pojke med hjertat på rätta stället – påtog sig största skulden, att kamraterna skulle slippa ifrån så lindrigt som möjligt, och han blev också mycket riktigt dömd till några månaders fängelse på Långholmen. Hvem kan måla hans glada öfverraskning, då han vid frigivandet ur häktet, tidigt en morgon helt nylingen i korridoren fick se prins August (generalmajor vid skärgårdsartilleriet), som vänligt tilltalade honom och uppmuntrade honom att icke tappa modet för den pröfning, som drabbat honom, utan att med gladt mod och goda föresatser gå ut i verlden och bryta sig en ny bana; ”och för att hjälpa dig”, tillade den gode fursten, ”har jag skaffat dig en plats på ett fartyg i Göteborg. Här har du ett rekommendationsbref till hr X. och här litet respengar”. Härvid räckte prinsen honom ett till en skeppsmäklare i Göteborg adresserat bref samt 50 Rdr kontant. Den unge mannens känslor låta sig lättare tänkas än beskrivas; och blir det intet folk av den pojken, så intet är det hans f.d. chefs fel.⁹
- Prins August har en längre tid måst hålla sig på sin rum, i följd af en yttre benskada, men slapp åter ut i början af månaden. För honom, som ej har några regeringsbestyr att tänka på, måtte allt tiden bliwa något lång under en sådan der ”civil arrest;” men han söker att fördrifwa den på bästa sätt. Bland annat roar han sig med att vara – skolmästare. Ja, hwad tycker du wäl? Så är det emellertid. Han, såwäl som alla andra medlemmar af konungafamiljen, har nämligen sina skyddslingar, och bland dem är en fattig yngling, hwars uppfostran blifwit försummad och hwilken yngling prinsen, af anledning, som ej får yppas, tagit under sitt beskydd. Twå dagar i weckan läser han ny sjelf med sin skyddsling, som lærer göra goda framsteg under sin hertlige skolmästare, hwilken är mycket intresserad sitt sjelfpåtagna lärarekall. – Prins August är för sin betjening den bästa husbonde de kunna önska sig, hwarför han åck är mycket avhållen. Såsom ett litet exempel på hans omtanke, och wälwilja för äfwen de ringare bland sin omgifning, förtjenar nämnas, att han bekostat de mindre skrifkunniga bland hans uppässning en grundlig kurs i skönskrifning hos vår förnämste lärare i den wägen. Så snart prinsen upptäcker, att någon af hans lakejer i nämnda fall är ”klen i sina stycken” – genast till skrifläraren med honom!¹⁰
- Det förefaller som om Augusts dåliga självförtroende hade med hans bror Karl att göra, eftersom han blommade upp efter dennes död. Karl verkar ha använt honom till

⁸ prins Carl 1931: ss. 63-64; Skott 1996: s. 205; Lindqvist. 2010: 46-47.

⁹ ”Bref till en vän i viken”. Svensk Medborgare, okänt datum; Upsala, 1872-01-16, s. 2.

¹⁰ Svensk Medborgare, okänt datum; Kalmar, 1872-05-01, s. 4.

driftkucku – t ex skämtat om hans utseende. Oscar gav August efter trontillträdet en hedersam utnämning till generallöjtnant, lät honom ta över som ordförande i Röda Korset & att leda regeringskonseljen under tiden som han var i Norge. August engagerade sig i den nystartade Stockholmsbrandkåren, i att för Röda Korset konstruera en fältduglig ambulansvagn & i ett projekt om rehabilitering av fångar efter avtjänat straff.

*

Vid denna tidpunkt dog August. Det förefaller ha skett på samma sätt som för Gustaf (1852), Oscar I (1859), Lovisa (1871), Karl (1872) & Eugénie (1889): En serie infektioner som till slut lämnade honom så försvagade att hjärtat inte orkade. Han var sängliggande lång tid 1846, 1852, 1867, 1870 & 1873. Diagnoserna var: 1846 ”en febersjukdom av gastrisk natur”. 1852 okänd men förmodligen samma som Gustaf & Eugénie – ”gastrisk nervfeber” m m. 1867 ”hjärtlidande”, andnöd, häftig hjärtverksamhet & ett slaganfall med övergående svaghet i vänstra armen. 1870 recidiv. 1873 lungsäcksinflammation, hostar blod & gradvis försvagning intill dess döden inträdde.

August är känd för sitt tillnamn ”dummare än tåget”. Ursprunget till uttrycket skall ha varit ett lok döpt till ”prins August”. I stället för att säga ”dummare än prins August” ska man ha sagt ”dummare än tåget”. Detta låter bestickande men har inte gått att verifiera. Uttrycket förekommer inte i KB:s tidningsdatabas förrän Aftonbladet 1965-08-01 och då som ett av många liknande uttryck. Om August används det först i en anonym insändare i Svenska Dagbladet 1986-04-07.